

İSTEK DUASI (PETITIONARY PRAYER) PSİKOLOJİSİ

Yazan: Donald Capps*

Çeviren: Araş. Gör. Ümit Horozcu**

Din psikolojisinin kalbi dua psikolojisidir, özellikle de istek duası (petitionary prayer). Tarih boyunca inananlar duayı Tanrıyla kendileri arasında bir bağlantı kurmak için en uygun kaynak olarak değerlendirmişlerdir.

George S. Hendry "*The Life Line of Theology*" adlı makalesinde eski ve yeni teologların sistematik yazılarına dair yargıya varmada basit bir yöntem kullandığından söz eder. O teologların dua hakkındaki fikirlerini mütâlaa eder. Şayet bir teolog duayı ciddi bir şekilde ele alırsa, Hendry o teologu ciddiyetle ele alır:

"Bu meseleyi özet bir şekilde birkaç alelade gözlem veya yavan dini sözlerle geçiştiren teolog beni hayal kırıklığına uğrattır. Genellemeci bir yaklaşımla konuyu ihmal edenlere (içlerinde şaşkıncı isimlerin de bulunduğu bir grup) tahammül edemiyorum. Duaya ciddi bir ilgiyle gerçekten önem verip, fakat onu Tanrının hazır bulunuşu pratiğine ya da bazı tür duyarlılık eğitimine*** indirgeyenler konusunda ise kararsızım."

Hendry daha da ileri gider; eğer dua dinin özüyse, istek duası duanın kalbidir. Buradan da anlaşılıyor ki o, teologun dua hakkında söylediğini talep/istek olarak görmektedir. Çünkü dua temel olarak istekte bulunmadır. Elbette ki dua sadece istekte bulunma değildir. Onda tapınma, günah itirafında bulunma, şükranlarını sunma vb. başka şeyler de vardır. Fakat eğer bu unsurlar

* Donald Capps, Princeton Theological Seminary'de Pastoral Teoloji profesörüdür. Lewis and Clark koleji, Yale İlahiyat Okulu ve Chicago Üniversitesi mezunudur. *Dini/Pastoral Kaygı: Thematic Approach* (1979), *Pastoral Counseling and Preaching* (1980) ve *Biblical Approaches to Pastoral Counseling* (1981) isimli çalışmaların yazarıdır. Ayrıca, *Journal for the Scientific Study of Religion*, *Religious Studies Review*, ve *Review of Religious Research* gibi dergilerde makaleleri vardır.

** İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Araştırma Görevlisi

*** Kişinin kendisine ve başkalarına yönelik farkındalığını artırmak amacıyla yoğun grup tartışması ve etkileşiminin uygulandığı psikolojik bir teknik. <http://www.britannica.com/search?ct=&query=sensitivity+training> (10/07/2005) (ç.n)

istekte bulunmayı sıkıştıracak kadar genişletilirse duanın tabiatı bozulur; çünkü istekte bulunma duanın kalbidir.¹

Hendry'e istekte bulunmanın duanın kalbi olduğu konusunda katılıyorum ve bu önermeyi sistematik teolojiye bir ipucu olarak değil de din psikolojisi alanı içerisinde incelemeyi öneriyorum.

Genel olarak, ihtida tecrübesinin din psikolojisinde anahtar mesele olduğu kabul edilir. Fakat ben duanın sistematik teolojide olduğu gibi din psikolojisinde de özü teşkil ettiği kanaatindeyim. İhtida, mistik tecrübe, dini tutumlar ve inançlar; bunlar din psikolojisi için son derece önemlidirler. Fakat ben, duanın aslî olduğu fikrini gittikçe daha fazla benimsiyorum. Din psikolojisinin özü dua psikolojisidir, özellikle de istek duası.

Esasen, James dönemindeki (1880-1930)² din psikologları duaya karşı bir hayli ilgiliydiler. Onlar bugün bizim yaptığımızdan çok daha ileri giderek duanın din psikolojisi çalışması için hayati önemi olduğunu benimsediler. William James, duanın “dinin ruhu ve esası olduğunu” söylerken,³ George Albert Coe, dua psikolojisi tarihinin neredeyse dinler tarihine ve din psikolojisi tarihine denk olduğunu ileri sürmüştür⁴ Bu din psikologları ayrıca, dua ile ilgili araştırmalarının dinin geçerliliğinin lehinde ya da aleyhinde tesiri olacağına inanmışlardır. Alexander Hodge bu konuda şunları söyler:

“Dua her dinin merkezi ve ruhudur, genel olarak dini tecrübenin güvenilirliği onun (duanın) geçerliliğine bağlıdır. Şayet psikoloji duayı geçersiz kılabilirse, bunu tüm dinin çürütülmesi takip eder. Diğer taraftan, eğer dua yeni düşüncenin sinamasına karşı dayanabilirse bir bütün olarak din temize çıkar.”⁵

Aynı şekilde, James şunu söylemiştir:

¹ George S. Hendry, *The Life Line of Theology*, *The Princeton Seminary Bulletin* 65 (1972): 22 - 30.

² Benjamin Beit-Hallahmi tarafından *Psychology of Religion*'da tercih edilen 1880-1930'u tercih ettim: *The Rise and Fall of a Psychological Movement*, *Journal of the History of the Behavioral Sciences* 10 (1974).

³ James, *The Varieties of Religious Experience* (New York: Mentor Books, 1958), s. 352.

⁴ George Albert Coe, *The Psychology of Religion* (Chicago: University of Chicago Press, 1916), s. 302.

⁵ Alexander Hodge, *Prayer and Its Psychology* (New York: Macmillan, 1931), s. x.

“Dinin gerçekliği ayrıştırılamaz bir biçimde dualı bilinçliliğin hilekar olup olmadığına bağlıdır. Bu bilinçlilikte bir şeylerin gerçekten yapıp edildiği fikri yaşayan dinin tam özüdür.”⁶

Bu din psikologları duayı dini tecrübenin geçerliliği konusunda harika bir test aracı olarak değerlendirirler. Çünkü dua, “Dini tecrübe, bütünüyle sübjektif olan, sadece bir insan tecrübesi midir; yoksa kesin olarak bizimle Tanrı arasında olup biten bir şey midir?” şeklindeki kritik soruyu beraberinde getirir. Mistisizmin belli şekilleri hariç, böyle bir işlem olmaksızın dua anlaşılabilir. Gerçekten tarihin derinliklerine doğru yüzyıllar boyunca, inananlar duayı kendileriyle Tanrı arasında bir bağlantı sağlayacak başlıca dini kaynak olarak kabul etmişlerdir. Bu nedenle dua, kelimenin tam anlamıyla, en mükemmel dini tecrübedir.

Şüphesiz ki, James ve arkadaşları duanın din psikolojisi çalışmaları için önemini vurgulamakta haklıydılar. Onların duaya olan derin ilgileri ışığında, maalesef bugün dua psikolojisiyle çok az ilgileniyoruz. Her ne kadar son zamanlarda James’e yönelik ilgide artış olsa da, onun duaya olan ilgisi neredeyse ihmal edilmiştir. Benim kanaatime göre, dua psikolojisi konusunda eski çalışmalara daha dikkatli bir şekilde bakmamız gerekmektedir. Bu, bu yöndeki ilk adımdır.

Bir uyarıcı not: Bu dua çalışmalarını yeniden canlandırırken din psikolojisindeki bu öncülerin görüşlerine karşı eleştirel olmayan bir yaklaşımdan kaçınmamız gerekmektedir. Daha fazla yetenekli olmamız sebebiyle değil, duayı anlayacak daha yeterli psikolojik teorilere sahip olmamız sebebiyle, şu anda onların çalışmasını geliştirecek, esaslı yöntemlerle düzelterek bir pozisyonda olduğumuz kanaatindeyim. Bu nedenle, iletişim psikolojisindeki son gelişmelerin istek duası çalışmasında özellikle faydalı olacağını düşünüyorum.

II

Neden istek duası üzerinde duruyoruz? Bu dua türünü seçtim, çünkü, Hendry’nin öne sürdüğü gibi, istek duası duanın kalbidir. Dahası bu, dua edenler ve dolayısıyla da din psikologları için özel problemler de yaratır. Pek çok dua türü içerisinde istek duası hem merkezidir hem de problematiktir. Karl Rahner’in görüşlerini tartışırken Perry LeFevre şunları söyler:

⁶ *The Varieties*, s. 353.

“İstek duası, duanın modern yorumları için bir test noktasıdır. Rahner istek duasını çağdaş dünya için özel bir engel olarak görür. Bir çok kimse için bu dua ya faydasızdır ya aldatmacadır yahut da ona kişinin kalp temizliği, sabır veya zorluklara ve belalara karşı tahammül için manevi bir anlam yüklenilmiştir.”⁷

İstekte bulunan dua konusundaki bu görüş James ve arkadaşları tarafından da paylaşılmıştı. Onlar da bu tür duayı “özel bir engel” olarak görmüşlerdi. Mesela James’in bu konuda olumsuz düşünceye sahip olduğu *The Varieties of Religious Experience*’ta çok açıktır. Onun bu dua türüne ilişkin tartışması neredeyse tamamıyla, en kaba istekte bulunan duacılarından biri olan Bristol’lü George Müller diye birinden meydana gelir. Neden kaba? Çünkü Müller’in duaları, yetimhaneleri ve okulları ayakta tutmak için Tanrıdan belli miktarlardaki para istekleriydi. James’e göre Müller’inki her bakımdan aşırı bir durumdu ve kesinlikle kişinin düşünce ufkunun darlığından başka bir şey değildi. Onun Tanrısı, onun sıkça söylediği gibi, bir iş ortağıydı.⁸

James istek duasına ait, muhtemelen bazıları daha az istekte bulunan, daha pek çok alıntıda bulunabileceğini, ancak daha fazla örneğe yer vermeyeceğini, Müller’in vakasının yeterli olduğunu belirtir. Gerçekte ise verdiği örnek yeterli değildi. O, Müller’in dualarının analizine dair verdiği bir dipnotta, bir İngiliz denizci olan Robert Lyde’nin kendisini esir almak isteyenlere karşı giriştiği kanlı ve şiddetli bir savaşta Tanrıya yakardığı istek duasına ilişkin özet bir hikayesine yer verir. James, Müller’inkinden daha ilkel türden bir dini düşüncenin ifadesinin cazibesine dayanamayacağını itiraf eder.

İstek duasına yaklaşım hususunda James tipik ilk dönem psikologlarından. Onlar genellikle bunu entellektüel bir utanç ve kesinlikle daha ilkel dua şekillerinden biri olarak görmüşlerdir. Aşağıdaki tartışmada, ben istek duası için çok daha desteklenebilir psikolojik bir yaklaşım önereceğim.

III

James döneminde istek duası çalışması geniş ölçüde onun *The Principles of Psychology* adlı eserinin ana konularından biri olan psikolojik irade teorisine dayanmaktadır.⁹ Birbiri ardına yapılan çalışmalar istek duasını insan iradesiyle Tanrının iradesi arasında bir çatışmayı içerir şekilde göstermiş ve insan iradesinin iş görmesi gerektiği alanın sınırları içerisinde odaklamıştır. Mesela

⁷ Perry Le Fevre, *Understandings of Prayer* (Philadelphia: Westminster Press, 1981), s. 162.

⁸ *The Varieties*, 356.

⁹ William James, *The Principles of Psychology* (New York: Henry Holt and Company, 1890).

James, insanların Tanrının iradesini kendi iradeleri doğrultusunda değiştirip değiştiremeyeceğini (to bend) sorgulamıştır. Her şeyden önce Tanrının takdiri insanın manipülasyonuna konu olmaz. İstek duası hastalık vakalarında tedavi edici etkiye sahip olabilir, çünkü böyle bir dua iradeyi iyileşmek üzere harekete geçirir. Fakat, iyi hava için yapılan duanın bir etkisi olmaz, çünkü insan iradesinin tabii dünya ya da İlahi takdir üzerinde etkisi yoktur.¹⁰

James'e göre, istek duasının problemi büyük ölçüde Tanrının iradesini kişinin kendi iradesine göre değiştirmeye yönelik niyettir. İstek duasının arkasındaki büyük önerme, "Biz insanlar Tanrının iradesini doğrudan etkileyebiliriz"dir. James ve arkadaşlarının çoğu, istek duasına, sadece dua eden kişinin iradesini harekete geçirmede ve değiştirmede etkili olacağını öne sürerek itiraz ederler.

Friedrich Heiler, abidevi kitabı *Prayer, A Study in the History and Psychology of Religion*'da istek duasına karşı ileri sürülen, onun mistik tecrübeden daha aşağı olduğu şeklindeki modern görüşe itiraz ederek, çok daha olumlu bir kanaat belirtir. Aynı şekilde o da istek duasını bizim irademizle Tanrının bağlamında görür. Tanrının hükümlerine boyun eğmenin önemine vurgu yaparak bizim Tanrının iradesini değiştiremeyeceğimiz fikrini benimser. O, kişinin kendisini Tanrının iradesine güvenle teslim etme arzusunun klasik bir transformasyon örneği olarak, Mesih'in Getsemani'deki duasını alıntılar. Sıkça gerçekleşen, Tanrının iradesine tabi olma arzusuna geçiş tecrübesinin, netice itibarıyla isteğin koşullu olarak belirtildiği bir tür duayı meydana getireceğini söylemek suretiyle uyarır ve Tanrının iradesinin kabulünün canlı iradeyi yok etmek anlamına gelmediğini ileri sürer. İstek duasının sonucu Tanrının iradesine teslim olmaktır; bu teslimiyet tabii olarak bir duygu seli sonu ortaya çıkacaktır. Mesih dileklerini Tanrıya arzeder, sonra Babanın iradesine boyun eğer: "Benim değil senin istediğin olsun."¹¹

Fakat istek duasına başka bir perspektiften, irade psikolojisi olarak değil de iletişim psikolojisi perspektifinden bakabilir miyiz? İstek duasını Tanrıyı manipüle etmenin bir yolu olarak görmeye devam edecek miyiz? Yoksa insanın bu tür duadaki işlevine daha pozitif mi bakacağız? İstek duasına, bizimle Tanrı arasında ikincinin boyun eğmeyen (unyielding) birincinin teslim olan (submissive) olduğu bir çatışma olarak bakmaya devam edecek miyiz? Yoksa,

¹⁰ *The Varieties*, s. 353.

¹¹ Friedrich Heiler, *Prayer: A Study in the History and Psychology of Religion*, trans. Samuel McComb (New York: Oxford University Press, 1932), s. 268; Krş. Matta 26: 36-40 (ç.n).

bu tür duayı, baskın olma ve teslim olma değil de özgürlüğün bulunduğu bir süreç olarak mı göreceğiz?

İstek duasına, onun iletişimsel (communicative) karakterine vurgu yapmak suretiyle tamamen başka bir perspektifi kazanacağımızı düşünüyorum. Dahası bu, bu tür duanın, bizimle Tanrı arasında gerçekleşen işlemler (transaction) olup olmadığını belirlemeye çalışan James ve arkadaşları için iletişimsel fonksiyonuna odaklanmak anlamına gelmektedir. Bu tür duada iletişim sürecine odaklanmak sayesinde, irade meselesinde olduğu gibi işlemin arkasındaki iddia edilen motivasyonlara değil işlemin kendisine odaklanmış oluyoruz.

IV

Diğer dua türleri (övgü, meditasyon, itiraf gibi) iletişim anlamında bizimle Tanrı arasında olup biteni yorumlar. Fakat istek duası duanın iletişimsel karakterine en büyük vurguyu yapar. Efendinin duası ve İsa'nın Getsemani duası bu tür duanın Tanrıyla nasıl samimi ve yoğun bir konuşma olarak anlaşıldığını gösterir. Efendinin Duası Tanrıya samimi bir şekilde hitap eder (Bizim Babamız) ve Getsemani duası bu samimi bir konuşmanın ne kadar yoğun olabileceğini gösterir. İstek duasında, kritik soru bir iletişim sorusudur: "Ben Tanrıyla bağlantı kurabiliyor muyum? O beni işitiyor mu? Tanrının kulağı bana dönük mü?" 1950'de gerçekleştirilen deneysel bir çalışmada, M.G. Ross, dua eden insanların çoğunun, Tanrının dualarını işittiğini ve cevap verdiğini düşündüğü sonucuna ulaşmıştır.¹²

Son zamanlarda daha fazla sayıda araştırma, iletişim psikolojisi açısından istek duası hakkında yapılan çalışmanın değerine işaret etmektedir. Örneğin, David Elkind'in genç çocukların duasına dair yaptığı, üç gelişim döneminin tanıtıldığı çalışmayı düşünün. Birinci dönemde (5-7 yaş) çocuklar belirsiz ve müphem bir dua anlayışına sahipti. Eğer duaları istek içerirse kişinin rica ettiği şey konusunda net bir anlayış yoktu ve kişinin ricasının kabul olacağına dair gerçek bir beklentisi de olmuyordu. İkinci dönemde (7-9 yaş) dua çok somuttu. İstekler özel ihtiyaçları ve ricaları içeriyordu. Eğer Tanrı bir duayı kabul etmekten geri durursa açıklama da özel ve pragmatik oluyordu (mesela: Tanrı herkesin duasına hemen cevap vermez).

¹² Cf. Paul E. Johnson, *Psychology of Religion* (New York: Abingdon Press, rev. ed., 1959), s. 132.

Üçüncü dönemde (9-12 yaş) dua Tanrıyla özel bir konuşma olarak kendisini göstermiştir. İstekler benzer şekilde, duygusal ve bağlantısal ilgileri içeriyordu. Çocuklar bu dönemde duayı istekte bulunmak olarak görmeye devam ediyorlardı. Fakat istekleri "Tanrıyla bir tür özel konuşma" olarak yansıyor. Bir şeyler için istekte bulunma hala uygun görülüyordu, fakat bu istekler, Tanrıyla, isteğin lehinde ve aleyhindeki durumların ciddi şekilde düşünüldüğü konuşma bağlamında yapılıyor. Elkind'in çalışması, 9-12 yaşlarındaki çocuklar arasında, Tanrıdan yapılan isteklerin Tanrıyla samimi bir konuşmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu göstermektedir.¹³

Ayrıca Robert Thouless ve L. Brown'ın istek duasının farkedilen faydası üzerine yaptıkları çalışmayı düşünün. Onlar, genç kızlar arasında duanın nedensel yararına olan inancın büyük ölçüde 12-17 yaş arasında azaldığı, fakat istek duası uygulamasının değerli olduğuna dair inançta böyle bir azalma olmadığını tespit etmişlerdir. Onlar şu sonuca ulaştılar:

"Görünüşe göre, duanın dış dünyada sonuç elde etmede müessir vesileler olarak görülmesi çocuğun yaşı ilerledikçe azalır, fakat onlar istek duası uygulamasını onaylamaya devam ederler. Artan bir şekilde, olayların akışının ardından gerçekleşeceğine dair beklentinin dışında onu başka meşrû zeminlere oturtma söz konusu olur."¹⁴

Thouless ve Brown, istek duasının oturabileceği söz konusu diğer meşru zeminlerin neler olduğunu belirtmezler, fakat Elkind'in çalışması Tanrıyla kişinin problem ve ihtiyaçları hakkında konuşma fırsatının, kişinin dualarının kabul olduğunun ispatlanmasından daha önemli olabileceğini, bu nedenle de istek duasına devam etmek için meşru zemine oturtmanın yeterli olacağını ileri sürer. Her halükarda bu iki çalışma gösterir ki, (1) istek duasına olan güvenin 9-12 yaşlarında zirveye çıktığı gerçeği ile (2) 9-12 yaşlarında duanın Tanrıyla özel bir iletişim olarak görüldüğü gerçeği arasında bir ilişki bulunmaktadır. Bu,

¹³ David Elkind, "The Child's Conception of Prayer," in *The Child's Reality: Three Developmental Themes* (Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1978), s. 27 - 45. Based Diane Long and Bernard Spilka'nın, *Journal for the Scientific Study of Religion*'daki 6 (1967):101 - 109, "The Child's Conception of Prayer," adlı bir çalışmasına dayanmaktadır.

¹⁴ Robert Thouless ve L. Brown, "Petitionary Prayer: Belief in Its Appropriateness and Causal Efficacy among Adolescent Girls", Andre Godin'de, ed., *From Religious Experience to a Religious Attitude* (Chicago: Loyola University Press, 1965), s. 109 - 122.

9–12 yaşlarındaki çocukların dualarına, gençlerin aldıklarından daha büyük bir oranda karşılık aldıkları anlamına gelmez, fakat onlar Tanrının kendilerini işittiğine ve dinlediğine dair daha büyük bir güven duyarlar.

Başka bir çalışmasında, Elkind, 9–12 yaşları arasında çocukların ilişki konularına karşı özellikle hassas oldukları gerçeğine dikkat çeker ve bunun, ilişkinin kişinin dini tecrübesinin önemli bir boyutu haline geldiği bir dönem olabileceğini ileri sürer. İstek duası, ilişkinin normal olarak gerçekleştiği şekil, iletişim, yani bireyle Tanrı arasında bir konuşmadır. Bu nedenle bu çalışma, iletişimin istek duasında kritik bir önemi haiz olduğu görüşünü daha fazla destekler.¹⁵

V

İlk dönem psikologlarının istek duasını iletişimsel bir işlev olarak görmekte başarısız olmalarının bir sebebi, birçoğunun popüler telkin (suggestion) teorisinden etkilenmiş olmaları ve duanın kendi kendine telkinin (auto- suggestion) bir şekli olduğu fikrinden hoşlanmalarıdır. Bu kanaate göre, görünüşte Tanrıya yöneltilmiş dualar gerçekte kişinin kendisiyle yaptığı monologlardır. İstek duasının değeri onun kişinin kendi kişisel ilgilerini ifade etmesine imkan tanınmasından kaynaklanır. Gerçek bir iletişim meydana gelmemiş olsa bile sonuç tipik bir duygusal boşalma/dışavurum ve/veya insan iradesinin harekete geçirilmesidir.

Bu durumun duayı özel halis bir sübjektif tecrübe haline getirdiği ithamına karşı Alexandre Hodge duada hetero-telkini savunmuştur. Burada kişinin duada söylediği bir İncil metni tarafından önerilmiş, başka bir insanla bir karşılıklı konuşma veya Tanrıdan bir ilham olan sözler vardır.¹⁶ Fakat, bu kadar değiştiğinde bile, "telkin" modeli duayı iki yönlü karşılıklı konuşma olarak görmekte başarısız olur. Dua edenle Tanrı arasında meydana gelen gerçek işlem yoktur.

Bu, şu kritik soruyu beraberinde getirir: "Biz istek duasında Tanrıyla iletişime girmek istediğimizde Tanrı bizi görür ve ricalarımıza cevap verir mi?" Finlandiyalı din felsefecisi, Antti Alhonsaari, bu tür duaya ilişkin yaptığı titiz

¹⁵ David Elkind, "The Origins of Religion in the Child", *Review of Religious Research* 12 (1970): 35 - 41

¹⁶ *The Prayer and its Psychology*, s.147-148

bir analizinde "Hayır" der.¹⁷ O, bu diyalojik görüşün, eğer dua şu dört iletişim unsurunu içeren tam bir diyalojik zinciri ortaya koyarsa doğrulanacağını ileri sürer: (1) biz konuşuruz, (2) Tanrı tahammül eder, (3) Tanrı cevap verir ve (4) biz cevabı iştiriz. Şayet yalnızca birinci ve ikinci gerçekleşirse, buradaki sadece bir monologdur. Şayet birinci, ikinci ve üçüncü gerçekleşirse, eksik bir diyalog olur.

Alhosaari diyalojik dua görüşünün desteklenemeyeceğini, çünkü Tanrının isteklerimize cevap verip vermediğini tahkik etme imkânımız olmadığını ileri sürer. Dua ettiğimiz konu gerçekleşse bile, bunun Tanrıdan gelen bir cevap olduğunu nereden bileceğiz? Bir arkadaşımıza bir mektup göndersek arkadaşımızın bizim mektubumuza verdiği cevabın makbuzu (belki de bir geri dönüş mektubu), mektubumuzun karşı taraf tarafından alındığını ve cevaplandığını teyit eder. Böyle bir teyit duada olmadığı için, diyalojik halka eksik olur ve doğru iletişim gerçekleşmez.

Fakat, Alhosaari'nin iletişim modelinin çok fazla basite indirgemeci olup olmadığını sorgulayabiliriz. Onun istek duasının diyalojik karakterine ilişkin vardığı olumsuz yargı arızalı bir iletişim modeli sebebiyle midir? Benim kanaatime göre, karşılıklı gönderilen mektup analojisi iletişim sürecinin karmaşıklığını izah etmede yetersizdir, özellikle de istek duasına dair olursa.

Modern iletişim teorisinde bu karmaşıklığı açıklama olanağı sağlayacak bir kavram, George Herbert Mead'ın rol-alma (role-taking)* düşüncesine dayanan bir kavram olan, Theodore Newcomb'un birlikte yönelim (Coorientation) fikridir.¹⁸ İletişim sürecinde birlikte yönelim eş zamanlı olarak kendimizi tartışma konusuna ve başka bir insanın konu hakkındaki beklenen görüşüne yönlendirebilmemiz anlamına gelmektedir. Birlikte yönelim karşılıklı söz alışverişi olmadan da gerçekleşebilir. Basit bir şekilde diğer kimsenin konuya cevabını önceden tahmin edebiliriz ve bu tahmin gerçek bir sözlü cevap yerine geçer.

Birlikte yönelim, bir ferdin diğer ferdi tartışma konusuna nasıl cevap vereceğini bilecek kadar iyi tanıdığı aile ortamında sıkça meydana gelir. Ailelerde bazı konular açık bir şekilde dile getirilirken, bazı konulardan

¹⁷ Antti Alhosaari, *Prayer: An Analysis of Theological Terminology* (Helsinki: Kirjapaino Tarmo, 1973).

* Kişinin hadiselerine muhatabının perspektifinden bakması <http://www.reference.com/search?db=web&q=role%20taking> (ç.n)

¹⁸ Theodore Newcomb, "An Approach to the Study of Communication," *Psychological Review* 60 (1953)

kaçınılır, çünkü biz eşimizin bu meseleler hakkında ne hissettiğini biliriz. Ergenlik dönemindeki erkek veya kız çocuklar belli taleplerde bulunmaktan kaçınırlar, çünkü onlar zaten anne babalarının olumsuz cevap vereceğini bilirler, fakat tereddütsüz olarak başka taleplerde bulunurlar, çünkü benzer taleplere anne babaları geçmişte olumlu cevap vermiştir. Elbette, aynı süreç anne babalar talep edip çocuklar cevap verirken meydana gelir. Bu süreç aileyle sınırlı değildir. Bu, bir iş meselesinden rehberlik oturumuna, iletişim sürecine katılan birinin konuyu diğer kimsenin bakış açısından görür bir pozisyonda olduğu herhangi bir durumda meydana gelir.

Çocukların dualarına dair yapılan daha önceki yorumlar ışığında, değerli bir diğer not da, pek çok araştırmamanın işaret ettiği gibi, çocuklar 8 yaşından önce rol-almayla meşgul olmuyorlar. Bu işi daha çok yaklaşık 9-11 yaşlarında, yani kabaca duanın Tanrıyla kişisel karşılıklı konuşma olduğu kavrayışına erdikleri gelişim döneminde yapıyorlar.¹⁹ Bu, çocuğun Tanrıyla kişisel konuşmaya girme kabiliyetinde birlikte yönelimin (veya rol-almamn) öncelikli olarak sorumlu olduğu anlamına gelebilir, çünkü böyle bir karşılıklı konuşma için çocukta kısmen sözlü olmayan bir iletişim sürecine katılma kapasitesi gereklidir (yani, kişi tam olarak Tanımın sözünü işitmez.).

İstek duasına başvurulduğunda, birlikte yönelim telakkisi Tanrının bizim bir ihtiyaç ya da problemimize nasıl cevap vereceğini tahmin edebileceğimizi ileri sürer. Bu beklenti de kendi kendine diyalojik zinciri tamamlar. İstekte bulunan kişi bir şekilde Tanrının sorunu nasıl gördüğünü “bilir” ve bu bilgi ya da farkındalığın kendisi duaya “cevap”tır. Tanrının cevabına yönelik bu beklenti, Tanrının görüşünü paylaşmadığımız zaman bile meydana gelebilir.

George Kelly'nin işaret ettiği gibi, “diğer insanın görüşünü etkili bir şekilde yorumlarız” demek, “her bir kimse şeyleri tıpkı diğerinin anladığı şekilde anlamak zorundadır” demekten farklıdır.²⁰ Biz Tanrıya bu şekilde- ve -bizim arzu ettiğimiz bir şekilde cevap vermesi için ısrar edebiliriz ve eş zamanlı olarak Tanrının gerçekten bu arzulanmış biçimde cevap vereceğinden şüphe ederiz. Birlikte yönelim göz göze gelmek anlamına gelmez; bir meseleyi diğerinin perspektifinden görmek demektir.

¹⁹ Marry M. Wilcox, *Developmental Journey* (Nashville: Abingdon Press, 1979). s. 106,132.

²⁰ Cf. Bonnie McDaniel Johnson, *Communication: The Process of Organizing* (Boston: Allyn and Bacon, 1977), s. 70.

VI

C.S. Lewis Yeni Ahitteki görünüşte çatışan iki istek duası kalıbından ikincisini tartışırken aklında bu birlikte yönelim benzeri bir şeyler bulunmuş olabilir. İlk kalıp bütün isteklerin “senin dilediğin olsun.” (Thy will be done) ifadesi tarafından değerlendirildiğini öğretir ve Tanrının iradesine boyun eğmeğe vurgu yapar. İkinci kalıp ise biz inanarak her neyi istersek bize verileceğini söyler. Bizim olmayan bir iradeye boyun eğme yoktur, isteğimizin yerine getirilmesi konusunda hiçbir belirsizlik yoktur.

Lewis bu ikinci kalıbı inananların çoğunun hiç tecrübe etmediğini ileri sürer. İkincisi, kişi Tanrıyla ilahi ön bilgi (marifet) aklına girecek kadar birleştiği zaman meydana gelir.²¹ Belki de burada Lewis'in ilahi ön bilgi dediği şey iletişim teorisinin “birlikte yönelim” dediği şeydir. Kişi Tanrının onun dileğine cevap vermesinin ne kadar mümkün olduğuna o kadar aşınadır ki, cevabı o daha objektif bir yolla bilinmeden önce bilir.

James ve arkadaşları istek duasına irade psikolojisi perspektifinden yaklaşırlarken, bir anlamda, bu iki kalıbın birincisine (Tanrının iradesine boyun eğme) odaklanmışlardır. Bununla birlikte, bu tür duayı iletişim psikolojisi perspektifinden görmek suretiyle biz ikinci kalıba dikkat çekmiş oluyoruz. Burada mesele Tanrının iradesine boyun eğme değil Tanrının cevabını önceden tahmin etmedir. Lewis bu iki kalıbın belki de uzlaştırılmaz olduğuna inanmaktadır ve bu da istek duasına yönelik bu iki psikolojik yaklaşımın da uzlaştırılmaz olduğu anlamına gelir.

Mesih'in Getsemani duasında iki kalıba da yakınsama buluruz, çünkü “Senin dilediğin olsun” ifadesi şüphesiz birlikte yönelimin ürünüdür. Onun ifadesinde, Babasıyla olan samimi ilişkisinden bile, onun dilediği şeyle Babanın niyet ettiği şeyin birbiriyle uyuşmaz olduğu farkediliyor. Böylece bu, Mesih'in Babanın görüşünü o görüşü paylaşmasa da etkili bir şekilde anladığı bir durumdu. Mesih'in onların iradelerinin çatışmasına dair anlayışı, birlikte yönelimin bir işlevidir ve irade konusu, bu nedenle, iletişim sürecinden bağımsız değil, bu sürecin bir vechesi olarak görülür.

Birlikte yönelim telakkisi istek duasına uygulandığında esaslı bir soruyu da açığa çıkarır: “Tanrının isteklerimize cevabını hangi temele dayanarak önceden tahmin edeceğiz? Tanrının nasıl cevap verebileceğini nereden bilebiliriz?” Teolojik açıdan bakıldığında, Lewis'e ait olan “ilahi ön bilgi”nin

²¹ Le Fevre tarafından alıntılanmıştır, s. 104-105.

bizim Tanrıyla bir oluşumuzdan doğduğu görüşü mevcuttur. Bu görüş psikolojik açıdan da, özellikle William James'ten destek bulur. William James, Her şeye gücü yetene (Almighty), destek ve rehberlik konusunda güvenmede sebatın beraberinde onun hazır bulunuşunun (presence) ve aktif etkisinin hissedilir (palpable) ama ince (subtle) kanıtını getirdiğini ileri sürer.²² Tanrının desteğine alışık hale gelmek kişinin Tanrının yeni durumlardaki cevabını önceden tahmin etmesine imkan sağlar. Kişi Tanrının cevap verme yöntemlerine aşına hale gelir ve bu ona, Tanrının yeni durumlarda ne şekilde cevap verebileceğine dair bir his sağlar.

Fakat bu da sırasıyla şu soruları gündeme getirir: “Kişi ilk etapta Tanrının cevap verme şekillerine nasıl aşına hale gelir?” Eğer kişi isteklerine karşı Tanrının cevap verme şekillerine alışır, bu alışma sürecinin bir yerlerde kaynakları olmalıdır. Peki, bu nasıl başlatılacak?

Bu son derece karmaşık bir konu, fakat şunu not edeceğim: Böyle bir aşinalığın bir kaynağı çocuklarımızın iletişimde sosyalleştirilme şeklidir. Eğer istek duasının psikolojik kaynaklarıyla ilgilenirsek günlük yaşamda her gün ortaya çıkan, çocuğun ani isteklerini gerçekleştirmenin başka bir insanın faaliyetine bağlı olduğu durumların dikkate değer bir idrakini elde ederiz. Anne babayla, öğretmenlerle, kardeşlerle ve samimi arkadaşlarla- çocuğun belli istekleri gerçekleştirmede yardım etmesi için yöneldiği herkesle- iletişim özellikle çocuğun Tanrının cevap verme şekillerine aşinalık kazanmasında etkili olabilir.

Bu tür aşinalığın ikinci kaynağı ise, çocuğun Yahudi-Hıristiyan geleneğini kendisine mâletmesidir. Kapsamlı bir dini rol alma teorisi geliştirmiş olan İsveçli din psikologu Hjalmar Sunden, dini kalıtımımızdaki bir bireyin (İncil'e ait bir figür ya da aziz) rolüne iştirak ettiğimiz/onunla özdeşleştiğimiz zaman, Tanrı bu kişiye karşı davranışta bulunurken bize karşı nasıl davranacağını önceden tahmin ederiz.²³ Böyle rol alma sayesinde, kişinin dini geleneği Tanrının yakarışlara cevap verme şekline bir aşinalık sağlar. Bu, çocukları İncil'e ait figürlerin ve azizlerin hikâyeleriyle – bilhassa tarihi figürlerin Tanrıdan isteklerde bulunduğu hikâyelerle- eğitmenin lehinde güzel bir argümandır.

²² *The Varieties*, 357-358.

²³ Hjalmar Sunden, *Die Religion und die Rollen: Ein Psychologische Untersuchung der Frommigkeit*. Tercüme eden: Herman Müller ve Suzann Ohman (Berlin: Topelmann, 1966). Sunden'in dini rol-alma teorisi Newcomb ve Mead'ın görüşlerinden esinlenmiştir.

VII

İstekte bulunan duada birlikte yönelim telakkisinin bu özet uygulaması, sadece duayı anlamada modern iletişim teorisinin potansiyel faydalılığının bir anlatımıdır. İstek duasıyla eşit derecede ilişkili (iletişimin engelleri problemi gibi) başka şeylerde vardır. Fakat birlikte yönelim kavramı bu tür duanın gerekliliğinin lehinde kuvvetli destek sağlar, çünkü bu asıl itirazını geçerlilik iddialarına; Tanrının bizim yakarışlarımıza cevap verip vermeyeceğini ve verecekse nasıl vereceğini bilme imkânımız olmadığına dair, görünüşe göre apaçık fakat gerçekte oldukça tartışılabilir argümana yönelir. Eğer birlikte yönelim insan konuşmasında geçerliyse, aynı şekilde Tanrıyla konuşmada da geçerli (ve gerekli) değil midir? Birlikte yönelim kavramı dikkatimizi Tanrının isteklerimize nasıl karşılık vereceğini önceden tahmin edebileceğimiz gerçeğine ilgimizi çeker. Bunu yapabiliriz, çünkü bu, Tanrı da dâhil, başkasının rolünü almaya ve meseleleri Tanrının perspektifinden görmeye yönelik insani kapasitemiz içerisinde yer alır.

Bazılarının bu görüşe itiraz edebileceğini iyi biliyorum, hem de muhtelif sebeplerden dolayı. Yöneltilmesi gereken itirazlardan biri tartışmanın özülle alakalıdır. Bu, burada gelişen istek duası görüşünün, isteklerimizin (özellikle de Tanrının cevap vermeyeceğini tahmin ettiğimiz isteklerimizin) Tanrı tarafından bilinmesini sağlamadaki özgürlüğümüzü sınırladığı ve Tanrının cevap verme özgürlüğünü kısıtladığı (çünkü birlikte yönelim, sadece Tanrının geçmişte olduğu gibi şimdi ve gelecekte yapmaya devam edeceğini önceden tahmin ettiğimiz zaman işe yarar görünür) şeklindeki itirazdır.

Benim bu eleştiriye karşı iki cevabım var. Birincisi, biz istek duasını tam anlamıyla bir irade meselesi olarak gördüğümüz zaman, aslında kuvvetle muhtemel ki kendi irademize ve Tanrının iradesine çok sayıda sınırlama getiririz. İstek duasına ilişkin bu daha genel görüşün etkisi bizim Tanrıya yalvarma özgürlüğümüzü sınırlamış oldu. Neden? Çünkü, bizim irademizle Tanrının iradesi arasındaki potansiyel çatışma üzerinde dururken, bu görüş bizim irademizin Tanrıya boyun eğmesine vurgu yapmıştır. Heiler'in işaret ettiği gibi, bu, isteklerimizin "şartlı formülasyon"unu teşvik eder. İsteklerimiz ifade edilir, fakat yarı-gönüllü bir şekilde. Sözler saf talep sözleri değil, istek ve feragatin karışık olduğu sözlerdir. Ayrıca, bu görüş Tanrının özgürlüğüne dair sınırlayıcı bir görüşü kuvvetlendirmiştir, çünkü o bizi Tanrının iradesinin isteklerimizden etkilenmeyeceğine inanmaya davet eder. Bu, oğlunun hayatta kalması için David'in heyecanlı yakarışı tarafından kesin olarak reddedilen bir görüştür. (II Sam. 12: 15b-23)